

КОМУНІКАТИВНА ПАРАДИГМА СКЛАДНОПІДРЯДНИХ РЕЧЕНЬ ІЗ ПІДРЯДНИМ КОМПОНЕНТОМ ПРИЧИНИ (на матеріалі української художньої прози кінця ХХ – початку ХХІ століття)

У пропонованій статті автор здійснює спробу дослідити комунікативну парадигму складнопідрядних речень причини. Науковець доходить висновку, що комунікативна парадигма складнопідрядних речень із підрядним компонентом причини реалізується за допомогою таких комунікативних типів речень досліджуваної семантики, як розповідні, власне питальні, розповідно-питальні, спонукально-розповідні й оптативно-розповідні. Найчастіше у прозових творах сучасні митці художнього слова удаються до вживання складнопідрядних речень із підрядним компонентом причини, що мають розповідне комунікативне значення й стверджувальний чи заперечувальний характер, а також можуть бути емоційно нейтральними й окличними, тобто емоційно насиченими.

Ключові слова: складнопідрядне речення з підрядним компонентом причини, комунікативний тип речення, розповідні речення, власне питальні речення, розповідно-питальні речення, спонукально-розповідні речення, оптативно-розповідні речення.

Лелюк Е. А. Коммуникативная парадигма сложноподчиненных предложений с придаточным причины (на материале украинской художественной прозы конца ХХ – начала ХХІ века). В рассматриваемой статье автор предпринимает попытки исследовать коммуникативную парадигму сложноподчиненных предложений причины. Исследователь приходит к выводу, что коммуникативная парадигма сложноподчиненных предложений с придаточным компонентом причины реализуется при помощи таких коммуникативных типов предложений исследуемой семантики, как утвердительные, собственно вопросительные, утвердительно-вопросительные, побудительно-утвердительные и оптативно-утвердительные. Чаще всего в прозаических произведениях современные писатели используют сложноподчиненные предложения с придаточным причины, которые имеют утвердительный или отрицательный характер, а также могут быть эмоционально нейтральными и восклицательными, то есть эмоционально насыщенными.

Ключевые слова: сложноподчиненное предложение с придаточным причины, коммуникативный тип предложения, утвердительные предложения, собственно вопросительные предложения, утвердительно-вопросительные предложения, побудительно-утвердительные предложения, оптативно-утвердительные предложения.

Leliuk O. O. Communicative paradigm of complex sentences with cause-subordinate clause (based on the Ukrainian prose fiction of the late 20th – early 21st century). In the paper, the researcher has investigated the communicative paradigm of complex sentences with cause-subordinate clause.

So far, the communicative organization of a simple sentence has been studied in detail, and the question of determination the communicative types of complex sentences needs further clarification. This actualizes the problem of studying the communicative paradigm of complex sentences in general and the complex sentences with cause-subordinate clause in particular.

In our research, we have aimed to study the communicative paradigm of complex sentences with cause-subordinate clause found in the texts of multi-genre Ukrainian prose fiction of the late 20th – early 21st century.

The results of the conducted analysis allow us to state that the communicative paradigm of complex sentences with cause-subordinate clause is realized by means of such communicative types of sentences as declarative, proper interrogative, declarative-interrogative, imperative-declarative, and optative-declarative ones. In their prose works, contemporary writers most

often use complex sentences with cause-subordinate clause that have a declarative communicative meaning and affirmative or objectionable character, and they can also be emotionally neutral or exclamatory, i.e. emotionally saturated.

Key words: *complex sentence with cause-subordinate clause, communicative type of a sentence, declarative sentences, proper interrogative sentences, declarative-interrogative sentences, imperative-declarative sentences, optative-declarative sentences.*

Поняття комунікативної парадигми речення дослідники визначають як одне з ключових у комунікативній граматиці. І. Р. Вихованець зауважує, що комунікативна парадигма речення обов'язково ґрунтується на категорії *настанови*, тобто категорії, орієнтованій на вияв мети комунікативного акту. На думку вченого, ця категорія за характером мовленнєвого стимулу має такі основні складники, як значення розповідності, питальності й спонукальності. Ці три значення формують три форми комунікативної парадигми [5, с. 164]. Отже, комунікативна парадигма речення реалізується через вияв комунікативних типів речення. Комунікативний тип речення – категорія, що визначає функційне призначення висловлення в комунікативному акті в межах речення.

Сьогодні традиційно виділяють три комунікативні типи речень – розповідні, питальні й спонукальні, які у свою чергу можуть містити ствердження або заперечення, а також різнитися ступенем емоційного забарвлення, тобто бути емоційно нейтральними чи окличними. І. Р. Вихованець додає ще речення оптативні, тобто ті, що виражають модальність бажальності [5, с. 147]. Н. В. Гуйванюк пропонує розширити усталений ряд комунікативних типів речень, виокремивши речення бажальні, повинності, необхідності, переповідності тощо [6, с. 373]. Проте все сказане стосується комунікативної організації простого речення, а питання виділення комунікативних типів складних речень потребує додаткових уточнень. Це й актуалізує проблему вивчення комунікативної парадигми складних речень у цілому й складнопідрядних речень із підрядним компонентом причини зокрема.

Мета розвідки – дослідити комунікативну парадигму складнопідрядних речень із підрядним компонентом причини, зреалізованих у текстах різножанрової української художньої прози кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Безперечно, складні речення так само, як і прості, в комунікативному аспекті можуть реалізовуватися як розповідні, питальні й спонукальні. «Однак, – як зауважує К. Ф. Шульжук, – специфіка складного речення як комунікативної одиниці виявляється в тому, що в ньому, крім «чистих» розповідних, питальних і спонукальних речень, наявні й контаміновані структури, що поєднують у собі елементи розповідності й питальності, розповідності й спонукальності тощо» [38, с. 221].

До проблеми виокремлення комунікативних типів складних речень взагалі, і складнопідрядних речень із підрядним компонентом причини зокрема, зверталася Г. В. Валімова [4]. Дослідниця, потрактовуючи поняття «функційний тип речення» і «комунікативний тип речення» як синонімічні, оскільки вони визначаються їхньою роллю у процесі спілкування [4, с. 4], проаналізувала питальні [4, с. 238–244] й розповідно-питальні [4,

с. 296–297] складні речення з підрядними причини, обійшовши увагою розповідні й спонукальні комунікативні типи речень досліджуваної семантики. Крім того, автор зазначеної монографії описує можливі варіанти комунікативного вияву складнопідрядних речень із підрядним компонентом причини лише на зразках нормативної й ускладненої будови, не вдаючись до аналізу факультативних форм їхнього функціонування.

Зібраний нами фактичний матеріал засвідчує можливість виділення комунікативних типів складнопідрядних речень із підрядним компонентом причини, що мають як нормативну, так і факультативну форму функціонування. Однак у цьому аналізі ми не беремо до уваги таку факультативну форму функціонування складнопідрядних речень із підрядним компонентом причини, як вставлені конструкції, оскільки в такому вигляді вони є частиною іншого синтаксичного утворення і не виступають цілісною комунікативною одиницею, а лише частиною поліпредикативної конструкції.

Як відомо, за своїм функційним призначенням розповідні речення служуть для передавання однієї з основних форм думки — судження. Огляд уживання розповідних складнопідрядних речень із компонентом причини у творах сучасної української літератури дає підстави виділити такі можливі відтінки їхнього змісту зі ствердженням чи запереченням у головній або підрядній частинах:

а) повідомлення інформації: *У Нідерландах узаконили евтаназію, тобто милосердне вбивство. Бо немилосердне вже узаконене скрізь* [27, с. 210]; *Генерація непередбачених випадкових чисел за допомогою комп'ютера є надзвичайно складним процесом, оскільки алгоритмічно майже неможливо домогтися дійсно випадкової послідовності* [18, с. 148];

б) оповідь про певні факти чи події: *Їх привозив з усіх морських портів батько. Бо з дитячих літ готував сина до морської кар'єри* [13, с. 43]; *Флор заклопотано йшов до міста або до лісу, бо мав якісь справи, попередньо поцілувавши Міленку в око і поплескавши дядечка по плечу* [1, с. 98];

в) намір виконати дію — пояснення виникнення цього наміру: — ... *Так що піду я далі. Бо дорога не є близька, [а я людей не всіх знаю, питати мушу]* [29, с. 151];

г) оцінювання якостей або вчинків певної особи — характеристики цієї ж або іншої особи, що уможливили виникнення такої оцінки: *Вона вміє порадити своїй роботі, як дитині. Бо любовно виношує її і леліє* [12, с. 155];

г) оцінювання психічного стану певної особи — обставини, що стали підставою такої оцінки: *Точно рада, бо онде біліє розстелена постіль* [28, с. 114]; *За його словами, попервах він у Канаді був стриманий на пожертви, бо не мав з чого давати* [32, с. 142]; *Діана дуже хвилювалася, адже вирішувалося її майбутнє* [34, с. 155];

д) опис психічних чи інтелектуальних дій особи — оцінювання зовнішніх обставин, що спричинили виникнення таких дій: *Василь Стефаник зачитав вітальну адресу від львівського журналу «Літературно-науковий вісник» по-українському, бо він вважався українцем із-за кордону* [13, с. 223];

[– *Несамовиті ви люди!* –] сказав я *спересердя, бо мені зуділа зачеплена канчуком шия* [36 с. 164];

е) оцінювання ситуації – коментар до такої оцінки: *Незвичний гамір стояв посередині села – бо на цей раз із чоловіками прибігли чомусь і жінки, полишавши напризволяще роботи й малих дітей, добре не занувши навіть голови хустками* [28, с. 141]; *Все здавалося смачним, бо завжди хотілося їсти* [33, с. 48];

ж) пояснення чи коментар: – [*Чому апостоли могли по воді йти, мов по тверді?*] *Бо віра тримала їх* [22, с. 132]; [*Чому ж постмодерне мистецтво?*] *Бо постмодерне життя* [26, с. 207]; [– *Чому на таке надумався, милий отче?*] – *Бо ніде-інде під цей час милостини на церкву не зберу* [36, с. 126]; *Непослуху не любить ніхто, бо завтра і інші казна-що собі дозволятимуть* [23, с. 64];

і) припущення про можливість / неможливість виконання дії за певних умов – опис факту, що є обґрунтуванням виникнення такого припущення: *Щоправда, видно, всідається в жилах на дно і Єленина кров, бо ондечки за два роки вчинила Оксентієві троє дітей нарешті* [28, с. 43]; – *Ніхто вам не дасть мудрої поради. Бо їй просто нема...* [25, с. 35];

к) неможливість виконання певної дії чи існування чогось – обґрунтування висловленого: *Такого не буває, бо життя – складна штука* [33, с. 227]; *Ніхто Семена ні поправляти, ані вчити не брався, бо той мав доволі важкий характер і таку ж руку* [20, с. 68];

л) констатація факту: *Смерть мами залишить у моєму серці довічний болючий рубець, бо біль душевний набагато сильніший за фізичний* [33, с. 183].

Наведені речення належать до емоційно нейтральних. Проте в опрацьованих творах сучасної художньої літератури часто спостерігаються складно-підрядні речення з підрядним компонентом причини, що виражають певний ступінь емоційного насичення. Причому окличними можуть бути:

а) усе речення, коли головний компонент дає підґрунтя емоції, а основне психоемоційне напруження переноситься на підрядну частину: *Вона перед Богом винна, бо сама замахувалася на життя, Богом дане!* [28, с. 136]; *Не тепер, бо зараз ми такі щасливі!* [33, с. 152];

б) обидва складники одночасно (за умови парцелювання конструкції): – [*... І я повірив, я застрелив хлопчика!*] *Я випустив у нього весь різок, брате! Бо позаду за стіною, за три кроки, стояв сержант Лопарьов і наставляв дуло на мене!* [17, с. 227]; – *... А ти, Ничипорихо, курва і є! Бо віриш побрехенькам!* [11, с. 130]; у такому випадку експресивність головної частини й парцелята причини підкреслюється ще й їхнім емоційно-інтонаційним насиченням;

в) один із компонентів (за умови парцеляції або діалогічної неповноти структури):

– головна частина, якщо основну емоційну напругу автор закладає в препозиції: *Чудово мати старшого брата! Бо це ж найближча людина на світі* [7, с. 209]; – *... Ще й усіх людей хочуть поробити чортами, от! Адже сказано в Новому Заповіті... – [протопоп раптом занувся]* [36, с. 164]; – *Але ж на роботі не всі такі моторні та проворні, як ви! Бо думаєте не лишень про себе чи свою родину...* [20, с. 84];

— підрядна частина, якщо основне емоційне навантаження несе парцелет: — *Учителю Миросладе, він знає. Бо я завжди кажу правду!* [19, с. 240], або виражена підрядна частина при нульовій головній: [— *Юначе, ви ще зараз повторитеся за французькими псевдовченими, які твердять, що росіяни — суміш угро-фінських і татарських племен...*] — **Бо це правда!** — [Запалювався Маркіян. — *Київська Русь русинизувала чудське Залісся — на свою голову, як кажуть...*] [15, с. 283]; [— *Славні були часи, що не кажи.*] — **Тому що ми були молодими й життя здавалося таким довгим і прекрасним!** [34, с. 86].

Висловлене в окличному реченні супроводжується сильними емоціями, й тому відмітною рисою таких речень є наявність емоційного ставлення до повідомлюваного, що передається особливою окличною інтонацією, яка на письмі позначається знаком оклику.

Комунікативна мета мовця, що полягає в його прагненні про щось дізнатися чи в чомусь переконатися, в мовленні реалізується за допомогою питальних речень, і питальних складнопідрядних речень із підрядним компонентом причини в тому числі.

Проаналізований ілюстративний матеріал дає підстави говорити про те, що в творах сучасної української художньої літератури вживаються питальні складнопідрядні речення із підрядним причини двох різновидів: власне питальні й розповідно-питальні.

Г. В. Валімова зауважує, що питальними можуть бути речення розчленованої структури будь-якого типу, що характеризуються обов'язковою наявністю питальної головної частини і розповідної підрядної при збереженні загальної питальної функції складного речення [4, с. 217]. Це твердження російська дослідниця поширює і на складнопідрядні речення із підрядним компонентом причини. Не можемо не погодитися з такими висновками й ілюструємо його своїми прикладами, що повністю відповідає наведеному теоретичному описові: *А може, Христос зарано цей заповіт людові дав, бо малий той люд це, карликуватий і довгенько нездатний буде на таку височінь самопожертви та притлумлення гордині своєї підвестися?* [21, с. 149]; *Що ж це ви такі стурбовані, пане Шамрай? Адже все відбувається зовсім природно* [16, с. 216]; — *То ти його продаси? Бо ще трохи такої торгівлі — і в нас почнуть спадати штани* [9, с. 259]; *Може, варто взагалі піти від них? Адже старші дуже люблять менторствувати й давати нам безкінечні настанови* [7, с. 227]. Однак опрацьований матеріал дає нам й інші зразки, де питальний характер має і головна частина, й підрядна, як-от: *Може, я теж один з них, бо чого ж я живу не своїм нормальним людським життям, а божевільним життям світу?* [26, с. 307]; — *Хіба ж ваш Каїн не зіпсував мою кров? Бо ж де він узав собі дружину, як не серед сестер?* [3, с. 53]; *А може, не дає прощення? Бо чого ж то тепер бути Кириловому духові в Мариньчинім саду?!* [28, с. 169] і под. Зразки обох типів належать до власне питальних складнопідрядних речень із підрядним компонентом причини.

Як відзначає Г. В. Валімова, складнопідрядне речення може бути розповідно-питальним за умови дотримання двох умов: головна частина має бути розповідною, підрядна — питальною; запитання повинно розміщуватися

в залежній позиції, тому що тільки в такому випадку повідомлення зберігає своє значення і не входить до змісту запитання [4, с. 294]. Ілюстрацією цього твердження є такі приклади нормативної будови й із парцельованим підрядним причини: *Він сказав і пошкодував вперше за всю розмову, зиркнувши на товариша, і вперше засумнівався в своєму праві вказувати комусь звивини і на-прями чужої долі – бо хто він такий?* [24, с. 108]; *І знову хапаюся за свій келих, бо що маю робити?* [14, с. 424]; *[- У тебе депресія. Піди до психоаналітика.] – Не піду. Бо що він мені порадить?* [26, с. 122]; *Багато страху та переляку чулося в голосі. Бо хіба прокляті вміють говорити?* [19, с. 224] та ін.

Уважаємо за правомірне віднести до розповідно-питальних речень аналізованої семантики діалогічно неповні конструкції, які містять запитання у підрядній частині, як-от:

[- Маєте рацію, Роман заходить періодично. Вважає себе моїм особистим лікарем, так би мовити.]

– Бо ви – товариші в нещасті? – [Князевич ледь помітно змінив тон] [17, с. 182]. У таких реченнях головна розповідна частина зредукована внаслідок спрощення синтаксичних конструкцій у живому діалогічному мовленні.

Автор дослідження «Функциональные типы предложений в современном русском языке» стверджує, що питання в підрядній причиновій частині – це здебільшого риторична питальна фігура, а речення, де підрядна частина є власне питанням, спостерігаються в одиничних випадках [4, с. 296–297]. Наші спостереження засвідчили, що в проаналізованих творах переважно вживаються питальні складнопідрядні речення з підрядним компонентом причини, в яких представлена власне питальна конструкція. А речень із риторичним питальним компонентом на зразок *Дівчині «пощастило», що ходка не остання і що братську могилу ніхто не стеріє. Бо ж від чого чи від кого?* [20, с. 74] репрезентована незначна кількість. Крім того, дослідниця констатує, що питальна підрядна частина, виражена власне питанням, а не риторичною конструкцією, містить не саме питання, а відповідь на нього [4, с. 297], як-от: *[- А голос святої матінки Богородиці? – спитав я так само із відчаєм. –] Чи ж і його неважати маємо, адже з її волі ми тут?* [36, с. 206]. Проте не можна цілком погодитися із таким твердженням, оскільки спостерігаються приклади, де підрядний компонент не містить відповіді на своє ж запитання як прийом пояснення й переконання, а виражається запитанням, відповідь на яке читач знаходить у найближчому контексті твору: *І мені стало радісно й солодко, а водночас і неспокій до мене повертався, бо що це воно діється в цьому світі?* [36, с. 181]; *Аж ось коли я втомився – коли став безробітним. Часом не хочу вставати, бо для чого?* [26, с. 147] або *Вона не зробила цього. Бо то не її робота чи вже її?* [18, с. 283] та ін.

Третій комунікативний тип складнопідрядних речень із підрядним компонентом причини становлять речення, що задовольняють комунікативну мету мовця спонукати когось до певної дії. Однак унаслідок специфіки структурної і смислової організації складнопідрядних речень із підрядним компонентом причини з-поміж проаналізованих зразків не було виявлено ілюстрацій «чистого спонукання». Результати опрацювання фактичного матеріалу засвідчили вживання в українській художній прозі кінця

XX – початку XXI століття незначної кількості спонукально-розповідних конструкцій такого зразка: – *Сплати мені, Михайле, належне, бо вирішив я відступитися* [32, с. 61]; *Поможіть нам, бо вже не сила* [25, с. 34] та ін.

З-посеред виявлених прикладів виокремлюються такі, де спонукання:

– має стверджувальний характер: *Збирайтеся швиденько, бо награнути можуть у будь-яку хвилину* [25, с. 117]; *Обвішуй його орденами, вшанувуй, бо він звик* [26, с. 198]; – *Кажу, бо вб'ю* [10, с. 52] та ін.;

– ґрунтується на запереченні чогось: – *Не кажімо нікому, бо засміють* [24, с. 18]; *Не дивуйся заради Бога, адже більше не може мовчати* [7, с. 100]; *І не переймай на себе біди бісного, бо напевне таки не встоїш* [35, с. 244] і под.

Наведені ілюстрації належать до емоційно нейтральних, проте трапляються складнопідрядні речення спонукально-розповідного комунікативного типу, для яких характерна піднесена інтонація, що відбиває певну емоційну налаштованість мовця. Причому окличною може бути як уся конструкція: *Пиши мені частіше, знаходь найкращі слова для мене, бо я так чекаю на них!* [33, с. 141]; – *Не дивись на мене так і не відмовчуйся, бо я тебе силою завезу!* [37, с. 9]; – *Відчепися, бо задушиш!* – *засміялася Вероніка* [34, с. 41], так і тільки препозитивний базовий компонент: – *Замовкніть! Бо мені доведеться заткнути Вам рота й зав'язати руки...* [2, с. 101]; – *Біжи хутко! Бо зараз нас усіх на шмаття порвуть!* [11, с. 175]; *Тільки зроби це просто зараз! Адже потім я нічого не посмію просити!* [31, с. 58], або і головний (базовий), і підрядний (парцельований), як-от: – *Так, – [почало тіпати Пришибея,] – виганяй під холеру! Бо почне з пончика, а закінчить омаром в ресторані!* [8, с. 20]. За умови парцелювання окличність головного компонента допомагає підкреслити емоційність переданого волевиявлення.

Поодинокими прикладами репрезентований ще один комунікативний тип складнопідрядних речень із підрядним компонентом причини, де головна частина має оптативне комунікативне значення, а підрядна – розповідне: *Гурально добре було б відновити, бо від неї лишився один лише котел, та й той прострелений* [21, с. 65]; *Я би на твоєму місці дала Орка повчитися якогось ремесла, бо господарка мала, вас не виживить* [30]; «*Тільки б у неї не виявилось чогось такого, як у першої дружини, бо я цього вже не переживу*», – *[думав, коли виходив після вінчання з церкви і їх посипали на порозі пшеницею]* [9, с. 173]. Такі речення відносимо до оптативно-розповідних.

Викладене дозволяє зробити висновок про те, що комунікативна парадигма складнопідрядних речень із підрядним компонентом причини реалізується за допомогою таких комунікативних типів речень досліджуваної семантики, як розповідні, власне питальні, розповідно-питальні, спонукально-розповідні й оптативно-розповідні. Найчастіше у прозових творах сучасні митці художнього слова вдаються до вживання складнопідрядних речень із підрядним компонентом причини, що мають розповідне комунікативне значення й стверджувальний чи заперечувальний характер, а також можуть бути емоційно нейтральними й окличними, тобто емоційно насиченими.

Продовження розпочатого дослідження вбачаємо у вивченні комунікативного потенціалу складнопідрядних речень із підрядним компонентом причини у різних комунікативних актах.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Андрухович С.** Літо Мілени: повість // Андрухович С. Старі люди. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2008. С. 83 – 143.
2. **Байдаченко Н.** Данс Макабр. Танок смерті: роман. Київ: Факт, 2005. 144 с.
3. **Байдаченко Н.** Перший гріх Ізабелли: Історія одного інцесту: роман. Київ: Факт, 2006. 190 с.
4. **Валимова Г. В.** Функциональные типы предложений в современном русском языке: монографія. Ростов-на-Дону: Издательство Ростовского университета, 1967. 331 с.
5. **Вихованець І. Р.** Граматика української мови. Синтаксис: підручник. Київ: Либідь, 1993. 368 с.
6. **Гуйванюк Н. В.** Перспективи сучасної комунікативної граматики // Гуйванюк Н. В. Слово – Речення – Текст: Вибрані праці. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2009. С. 367 – 392.
7. **Гусейнов Г.** Повернення у Портленд: роман. Київ: Ярославів Вал, 2011. 368 с.
8. **Даниленко В.** Газелі бідного Ремзі: роман. Львів: ЛА «Піраміда», 2008. 488 с.
9. **Даниленко В.** Капельох Сікорського: роман. Львів: ЛА «Піраміда», 2010. 290 с.
10. **Дашвар Люко.** Молоко з кров'ю: роман. Харків: КК «Клуб сімейного дозвілля», 2010. 270 с.
11. **Дашвар Люко.** Село не люди: роман. Харків: КК «Клуб сімейного дозвілля», 2012. 270 с.
12. **Дочиниць М.** Руки і душа та інші невігадані жіночі історії. Мукачєво: Карпатська вежа, 2012. 170 с.
13. **Жацько В.** Грек із душею українця: роман. Київ: СПД Жадько В. О., 2003. 348 с.
14. **Забужко О.** Музей покинутих секретів: роман. Київ: Факт, 2009. 832 с.
15. **Іваничук Р.** Саксаул у пісках: роман // Іваничук Р. Вода з каменю. Саксаул у пісках. Харків: Фоліо, 2007. С. 225 – 413.
16. **Іваничук Р.** Торговиця: роман. Харків: Фоліо, 2013. 220 с.
17. **Кокотюха А.** Таємне джерело: роман. Харків: КК «Клуб сімейного дозвілля», 2013. 288 с.
18. **Корній Дара.** Гонимарник: роман. Харків: КК «Клуб сімейного дозвілля», 2013. 336 с.
19. **Корній Дара.** Зворотний бік темряви: роман. Харків: КК «Клуб сімейного дозвілля», 2013. 320 с.
20. **Корній Дара.** Зірка для тебе: роман. Харків: КК «Клуб сімейного дозвілля», 2013. 304 с.
21. **Корсак І.** Діти Яфета: роман. Київ: Ярославів Вал, 2011. 226 с.
22. **Корсак І.** Завойовник Європи: роман. Київ: Ярославів Вал, 2011. 160 с.
23. **Корсак І.** Капелан армії УНР: роман. Київ: Ярославів Вал, 2009. 176 с.
24. **Корсак І.** Корона Юрія II: роман. Київ: Ярославів Вал, 2011. 148 с.
25. **Корсак І.** Тиха правда Модеста Левицького: роман. Київ: Ярославів Вал, 2009. 166 с.
26. **Костенко Л.** Записки українського самашедшого: роман. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2011. 416 с.
27. **Лис В.** І прибуде суддя: роман // Роздобудько І. Все, що я хотіла сьогодні. Харків: КК «Клуб сімейного дозвілля», 2012. С. 12 – 150.
28. **Матіос М.** Майже ніколи не навпаки: роман. Львів: ЛА «Піраміда», 2011. 174 с.
29. **Матіос М.** Нація: роман. Львів: ЛА «Піраміда», 2011. 256 с.
30. **Пагутяк Г.** Уриська готика [Електронний ресурс]: роман. URL: <http://chtyvo.org.ua> (дата звернення: 23.03.2016).
31. **Роздобудько І.** Все, що я хотіла сьогодні: роман // Роздобудько І. Все, що я хотіла сьогодні. Лікарняна повість. Харків: КК «Клуб сімейного дозвілля», 2012. С. 12 – 150.
32. **Слабошпицький М.** Українець, який відмовився бути бідним: роман-біографія. Київ: Ярославів Вал, 2011. 254 с.
33. **Талан С.** Не вурдалаки: роман. Харків: КК «Клуб сімейного дозвілля», 2013. 306 с.
34. **Талан С.** Помилка: роман. Харків: КК «Клуб сімейного дозвілля», 2014. 336 с.
35. **Шевчук В.** Біс плоті: повість // Шевчук В. Розсічене коло. Київ: Твім інтер, 1999. С. 213 – 294.
36. **Шевчук В.** У пашу дракона: повість // Шевчук В. Розсічене коло. Київ: Твім інтер, 1999. С. 117 – 212.
37. **Шкляр В.** Тінь сови: роман. Харків: КК «Клуб сімейного дозвілля», 2014. 304 с.
38. **Шульжук К. Ф.** Синтаксис української мови: підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 408 с.

Лелюк Олена Олександрівна – старший викладач кафедри українознавства та латинської мови, Національний фармацевтичний університет, вул. Пушкінська, 53, м. Харків, 61002, Україна.

Tel.: +38 067 770 12 22, +38 063 159 43 55

E-mail: a0631594355@gmail.com

orcid.org/0000-0003-4208-1702

Leliuk Olena Oleksandriyivna – Senior lecturer, Department of Ukrainian Studies and Latin, National University of Pharmacy, Pushkinska Str., 53, Kharkiv, 61002, Ukraine.